

Franse proeven, nog meer commentaar

In het septembernummer van Thema in 2014 kon u een vertaling lezen van een artikel dat was overgenomen uit *TCNews*, het bulletin van de Thematische Commissie van de *Fédération Internationale de Philatélie (FIP)*. Op het oorspronkelijke artikel is in een volgend nummer van het bulletin een aanvulling verschenen van de hand van Joachim Maas (thematisch jurylid FIP), die wij u niet willen onthouden. Voor een goed begrip van deze aanvulling is het verstandig het vorige artikel bij de hand te hebben.

In *TCNews* nummer 26 publiceerde Gunnar Dahlvig een artikel over Franse proeven met veel interessante informatie en een conclusie, waarin hij uitlegt welke types Franse ‘proeven’ het waard zijn tentoongesteld te worden. Naar mijn mening verdienen Dahlvigs verklaringen enige verduidelijking en toevoeging.

Waar hij de Thematische SREV (*bijzondere regels, red.*) in zijn laatste alinea aanhaalt, mist Dahlvig een belangrijk aspect: “Toepasselijk filatelistisch materiaal is materiaal dat ... werd uitgegeven, bestemd was om te worden uitgegeven of was aangeemaakt ter voorbereiding van een uitgifte...” Dus, zowel de filatelistische toepasbaarheid als het filatelistische belang van materiaal dat op proeven lijkt, hangen af van het feit of het

item noodzakelijk is in het productieproces van een zegel, een poststuk of enig ander filatelistisch materiaal. Soms is het lastig om deze noodzaak te beoordelen. Dan zou de algemene regel moeten luiden: de filatelistische waarde van een item neemt toe met het belang ervan binnen het productieproces!

In zijn artikel bespreekt Dahlvig vijf types van Franse proeven. Laten we het filatelistische belang hiervan eens bezien in het licht van deze regel. Zonder twijfel zijn de types 2 (sepia drukkersproef) en 3 (kleurproeven) onderdelen van het drukproces. Type 2 is het belangrijkste, gevolgd door type 3 wat de vroege methode betreft. Types 3 van de late methode behoren ook tot het drukproces, maar aangezien de drukkerij meer

zegels produceerde dan voor controledoeleinden nodig was, ligt de filatelistische waarde lager dan bij die van types uit de vroege methode.

Luxe blokken (type 4) zijn niet nodig in het productieproces; het zijn slechts ‘presentatie-uitgiften’. Exposanten kunnen beweren dat geperforeerde luxe blokken voor frankering zijn te gebruiken en daardoor toepasbaar materiaal vormen. Van de andere kant zijn het overbodige extra uitgiften zonder filatelistische waarde.

Dezelfde beweringen gelden voor ongetande zegels (type 5). Sinds 1941 zijn ze uitgereikt aan hoge regeringsambtenaren en dus ‘presentatie-uitgiften’ zoals Duitse zegels met de opdruk “Muster” (= voorbeeld). Ze

hebben zelfs geen frankeerwaarde en ik denk werkelijk niet dat ongetande zegels tot 1941 variëteiten binnen het productieproces waren. Anders zouden ze frankeerwaarde gehad hebben, maar ik heb nooit een gebruikt exemplaar van een ongeperforeerde Franse zegel gezien.

Wat type 1 (drukproef) betreft, beweert Dahlvig dat die werden gemaakt om het resultaat van de gravures voor te leggen aan gezaghebbende functionarissen van de posterijen. Daarentegen beweren andere auteurs dat het slechts 'presentatie-uitgiften' waren. Ik verkies dit laatste standpunt, omdat de graveur veel meer 'proeven' produceerde dan voor de beoordeling noodzakelijk was. Zodoende is hun filatelistische waarde duidelijk veel geringer dan die van de sepia drukkersproeven (type 2) en kleurproeven (type 3).

Mijn opvatting dat drukproeven (type 1) niet nauw verwant zijn aan het productieproces wordt bevestigd door het bestaan van nog een type Franse proeven, dat niet in Dahlvigs artikel wordt genoemd: stadium cliché-proeven (E: *stage die proofs*) (F: *épreuves d'état*). Die werden door de graveur gemaakt gedurende zijn werkzaamheden teneinde de kwaliteit daarvan te controleren. Doorgaans wordt de 'staat' erbij vermeld, bijvoorbeeld '1er état' (= eerste staat). *(Noot van de redactie: het graveren van het cliché is een precisiewerkje waarbij bijvoorbeeld eerst het prominentste deel van het ontwerp wordt gegraveerd. Vervolgens de achtergrond en op het laatste de belettering en waarde aanduiding. Soms maakt de graveur tussentijds proeven om het resultaat te controleren. Het zijn deze stadiumproeven die soms ook bewaard gebleven zijn, waaraan Joachim Maas hier refereert.)*

Deze stadiumproeven behoren duidelijk tot het productieproces en meestal bestaan er maar heel weinig exemplaren van. Zodoende is hun filatelistische waarde bijna net zo hoog als de sepia drukkersproeven.

Conclusie

Uitsluitend stadiumproeven, sepia drukkersproeven en kleurproeven behoren tot het productieproces en zijn derhalve filatelistisch waardevol, terwijl drukproeven, luxe blokken (ministerblokken) en ongetande zegels in de uitgegeven kleur slechts presentatie-uitgiften zijn en daarom niet bijdragen aan de zeldzaamheid of het filatelistische kennisniveau van een tentoonstelling.

(Met toestemming van de auteur vertaald en bewerkt door Henk van Zutphen en Jan Vermeule.)

Nadere beschouwing door Jan Vermeule

Bij het lezen van bovenstaand artikel is het goed om te bedenken hoe het ontwerp en de productie van postwaarden tot stand komen. Als de verantwoordelijke afdeling voor de postwaardenproductie een besluit heeft genomen over de voorgenomen uitgifte en het thema en de omvang heeft bepaald, wordt een ontwerper geselecteerd die met de gegeven randvoorwaarden aan de slag gaat en de postwaarden ontwerpt. Tijdens dit artistieke proces worden meerdere schetsen en deelstudies gemaakt als voorlopig ontwerp. Als de ontwerper tevreden is, vervaardigt hij het definitief ontwerp. Soms maakt de ontwerper meerdere ontwerpen of worden er meerdere ontwerpers uitgenodigd die elk een ontwerp aanbieden, waarna één ontwerp gekozen wordt (bijv. Duitsland). Afhankelijk van de gekozen productiewijze wordt bij het graveren door de ontwerper of de daarvoor ingeschakelde graveur een cliché op ware grootte van de postwaarde vervaardigd. Dit vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de

ontwerper en vormt de afsluitende fase van het artistieke proces bij de vervaardiging van postwaarden. Het is logisch dat deze fase wordt afgerond met een drukproef (*épreuve d'artist*). Vervolgens begint het technische productieproces waarbij het cliché minutieus wordt gecontroleerd op onvolkomenheden en waar nodig kleine correcties worden aangebracht, waarna de sepia drukkersproef (*épreuve de réception*) wordt gemaakt. Na het harden van het cliché worden de kleurproeven (*épreuve de couleur*) gemaakt. In de richtlijnen voor de thematische filatelie is opgenomen onder par. 3.1 geschikt filatelistisch materiaal: ...materiaal "bestemd voor uitgifte of bij de voorbereiding voor een uitgifte aangemaakt" zoals schetsen en proeven. Hieruit volgt dat zowel materiaal uit het artistieke proces als uit het technische proces voor de productie van postwaarden gebruikt kan worden. De stellingname van Joachim Maas in zijn conclusie dat drukproeven (*épreuve d'artist*)

slechts presentatie-uitgiften zijn en daarom niet bijdragen aan de zeldzaamheid en/of het filatelistische kennisniveau, onderschrijf ik niet. Het lijkt of hij voorbijgaat aan het artistieke proces en het relevante materiaal dat daar vervaardigd wordt. Dat er sprake is van verschil in filatelistisch belang is wel een juiste conclusie.

De gevorderde inzender die werkt aan een verbetering van zijn tentoonstellingscollectie, doet er goed aan te bedenken dat in de bijzondere regels voor thematische inzendingen (SREV) is opgenomen: "3.1.1. Een thematische inzending maakt gebruik van zoveel mogelijk uiteenlopend postaal filatelistisch materiaal (zie art. 3.2 van de GREV)". Dit kan gedaan worden door spreiding van de verschillende soorten proeven en ander materiaal uit het artistieke proces te tonen. Met de juiste filatelistische toelichting getuigt het van gevorderde filatelistische kennis van de inzender. <